

נקמת בני יעקב בשכם, עֲשׂו טוֹב או לא?

(פרשת וישלח, שנת תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי)

שכם בן חמור התעלל בבת יעקב. אביו של הפושע הוסיף עוד עוול כאשר בא בדברים עם יעקב וְעָשָׂה לְבַת יַעֲקֹב אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְבַת לָוִן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אילו היתה זו הצעה מכובדת היו צריכים קודם כל להשיב את המסכנה להוריה ואח"כ לבוא בהצעת נישואין. אבל הם החזיקו אותה כשבויה. מובן מאליו כי מפני זה נהגו בני יעקב בערמה [הצעת המילה], כדי לצאת אח"כ בפעולת חילוץ. מה שלא מובן הוא,

א. מדוע לא רק אחזו בילדה להשיבה – אלא גם הרגו את האיש שכם, ולא די בזה אלא גם הרגו כל הזכרים שבעיר שכם (ודאי מנו כמה עשרות נפשות).

ב. ולא די בזה אלא שללו ביזה "את צאנם ואת בקרם ואת חמוריהם, ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו. ואת כל חילם [כלומר: עושרם] ואת כל טפם ואת נשיהם, שבו ויבזזו, ואת כל אשר בבית" (בראשית לד, כח-כט). לכאורה לקיחת כספם מעמעמת את פעולת החילוץ, כי משמע שנתערבה בכך חמדת ממון.

ג. נוסף על כך יש להטיח ביקורת על מעשיהם, שהרי גרמו סכנה לכל משפחת יעקב (יעקב ושנים עשרה בניו) כי העמים מסביב יקומו לנקום נקמת בני שכם. מצבו החלוש של יעקב מתואר בדבריו "עכרתם אותי להבאישני ביושבי הארץ בכנעני ובפריזי, ואני מְתִי מספר [=אנשי מספר. מְתִי פירושו אנשים, להבדיל מְתִי פירושי מתים] ונאספו עלי והכוני, ונשמדתי אני וביתי" (פסוק ל).

הנצי"ב ("העמק דבר", לד, כה) **ורש"ר הירש** ועוד מהמפרשים ביארו, שבני יעקב לא עשו כהוגן. ראייה לכך יש להביא מקללתו של יעקב, בסוף חייו, "כי באפם הרגו איש... ארור אפם כי עָזוּ" (בראשית מט, ו).

אבל יש לשאול, מה בכלל חשב יעקב עת שהציעו לחמור אבי שכם שימולו כל בני העיר שכם ותמורת זאת יתנו להם את דינה? והוא היה נוכח בעת ההצעה, ושתק. והרי עברו שלשה ימים מאז שנימולו ועד שהותקפו! אלא ודאי ידע מראש שבתוכניתם לפרוץ לבית ולהוציא אותה בכח. תכסיס של ערמה לערוך להם מילה היתה רק להחליש כוחם. אבל ידעו כי אם שכם יתנגד, עלולים הם להרוג אותו כדי להציל את אחותם.

מוכרחים אנו להסביר כי התנגדותו של יעקב היתה להריגת כל בני העיר, וכן לשדידת כל רכושם. גוזמא זאת והפרזה זאת הביאו לקללת יעקב "ארור אפם". אדם צריך לפעול מתוך יישוב הדעת, ולא מתוך התרגשות מופרזת. אבל אפשר כי יעקב הסכים שעליהם להרוג את שכם (ושומרי ראשו) כדי להציל את השבויה.

[ומה באמת ההצדקה בעיני שמעון ולוי להרוג את כל בני העיר?

1. עיין דברי רמב"ם, הלי' מלכים סוף פרק ט'.
2. ותשובה אחרת בידי רמב"ן, בראשית לד, יג, שהיו כולם עובדי ע"ז ומגלים עריות "ודמם חשוב להם כמים" [חשוב להם כמים"ו].

ויכוח זה בין יעקב ובניו שנרשם בתורה, אם ראוי היה לנקום ביושבי העיר שכם, למרות שבזה סכנו את חיי כל המשפחה, נראה פשוט כי הבנים נצחו את אביהם בויכוח. כי אחרי שגער בהם "עכרתם אותי! ונשמדתי אני וביתי" ענו לו בקצרה ובפסקנות "הכזונה יעשה את אחותנו?!!" (לד, כא). ועל זה נשאר יעקב ללא מענה וללא יכולת לבטל דבריהם. בלשון חכמים: "שתיקה כהודאה". וכנראה זאת היא גם דעת התורה עצמה. כי למה לה לספר לנו מה ענו לו האחים בהתגוננות? די לנו לשמוע תלונת יעקב, בלי שנשמע כיצד הצטדקו.

לכן כמה מפרשים מפורסמים פירשו **במה צדקו** בני יעקב בנוקמים נקמה מכל בני העיר שכם.

א. אמר "אור החיים" כי אילו היו "עוברים הלאה לסדר היום" בלי לנקום, היו מסתכנים הרבה יותר! זו לשונו: "כי אדרבה, יסתכנו בין האומות כשיראו שבזוי אחד שלט בבת יעקב ועשה כחפצו ורצונו, לא תהיה לנו תקומה בין העמים. ואדרבה בזה [ע"י נקמתם] תהיה חיתתם [הטלת פחדם] על העמים וירעדו מפניהם". הרי שעשו כראוי וכהוגן להרוג את כל בני העיר, וגם לשלול את רכושם.

ב. הסכים אתו **המלבי"ם**, וזו לשונו: "אם נחריש [אם נשתוק] יעשו בנו כרצונם. וצריך להראות להם כי יש לאל [יש כח] ידינו להנקם מן הנוגע בנו לרעה".

ג. הגדיל לפרש ר"י **אברבנאל**, שאפילו נניח שסכנה נשקפת לנו, ונעורר חמת כל הגויים השכנים, ויהרגו חלק מאתנו, כדאי וכדאי לנקום בהם. כי עדיף למות בכבוד, מאשר לחיות בשפלות נבזית. זו לשונו (בסוף פרק לד) –

"ויכלל דבריהם, שעל הקלון הזה היו מחוייבים להמסר עצמם בסכנה. כי המות בכבוד טובה מחיי החרפה והבוז. והסכים דעת המקום ב"ה [הקב"ה] [במה] שעשו, כי היה חַתָּת אלוהים בכל הערים אשר סביבותיהם, ולא רדפו אחרי בני יעקב עכ"ל. כלומר התערבותו של הקב"ה מכריעה את הכף בויכוח, כי הבנים הם הצודקים.

ואם ישאל השואל, אם נצחו בויכוח, משום מה יעקב בסוף חייו קלל אפס? אפשר לומר כי גם פעולה כזו צריך להעשות מתוך תכנון וייעוץ. מה שלא שיתפו אותו בתכניתם, ועשו מתוך רגש בלבד, יש בכך פגם. אבל עצם ההחלטה, לנקום במי ששובה בת ישראל, ודאי הם הצודקים. הרי כך כותב **רש"ר הירש**: "הנקמה [מלשון קימה] מקימה את המשפט שנרמס ברגלי זדים. היא מקימה את האישיות שהושפלה עד עפר" (על במדבר לא, ב).

שרש הדבר לעניננו הוא מאמר חז"ל: "כל מי שקם כנגד ישראל, קם כנגד הקב"ה" (מכילתא, בשלח, שירה, ו). ולכן "כשהמקום פורע מן האומות, שמו מתגדל בעולם" (תנחומא, בשלח, ז). מה טעם הדבר? עונה רש"י: "שפלותם של ישראל, חילול השם הוא" (על יחזקאל טו, ז).

לכן גם בזמנינו שאויבינו הפלסטינים יורים על שדרות, אשקלון (ומי יודע איפה עוד יירו בעתיד), והם אוגרים טונות של נשק בהצהרה מורשת להשתמש בו להכחידנו מהעולם, אין ספק כי מנהג ההתרפסות שהממשלה הנוכחית נוהגת מול התגרירותיהם היא נגד "דעת תורה". גם כיסוי עֲלֵה-תאנה מה שטוענים הפולטיקאים כי יש סכנה לכלל המדינה ולצה"ל אם נשתמש בשיטותיהם האלימות של הערבים נגד הערבים עצמם, מופרך הוא ממה שהסבירו שמעון ולוי.

נסיים בסיפור מעניין.

לפני כמאה שנה קבל הגאון ר' **חיים סולובייציק** מינוי לכהן כרב בעיר בריסק. כדי לעבור מהעיירה הקודמת שם היה גר ולעבור לבריסק, שכר שירותו של עגלון אחד וקבע לו מחיר. כאשר הלה הגיע עם מטען הרהיטים לעיר בריסק, סרב לפרק המטען ולהכניסם לבית, עד שהרב יוסיף לו עוד תשלום על טרחא נוספת. הרב התחנן שלא נותר לו כסף כלום, וגם שכר ההובלה הוא אסף ע"י הלוואות מאנשים. אבל העגלון הגס עומד בסירובו. הוא הוליך את הסוס לאכסניה, והשאיר את העגלה העמוסה ברחוב שלפני הבית עד שהרב יוסיף לו סכום מסויים. הרב ישב בתוך הבית אבוד עצות. כל נימוקיו והסבריו נפלו על אזניים ערלות. עובר אורח אחד, נכנס לבית וראה הרב כמעט בוכה. כאשר שמע על הבעיה, יצא אל העגלון וחירף וגדף אותו. בין היתר הבטיח כי ה' יגמול לו עונש מר בין בעוה"ז ובין בעוה"ב על התחכמותו הנוכלת. וגם ילדיו יסבלו מחלות ממה שנוהג באפיקורסות מול הרב הישיש. והרי "קללת חכם אפילו על חנם היא באה"! כשמע העגלון שהוא חשוף לסכנות ומחלות, הזדרז לפרק המטען ולהכניסו הביתה.

אח"כ תמה הרב הגדול ושאל את השכן, הא כיצד הצלחת לשכנע את העגלון? ענה לו בפקחות, הרי הוא לא הבין שפת דיבורו של הרב. הרב דיבר אליו כביכול צרפתית, על הגינות, על יושר המדות וכי'. אל אדם שפל צריכים לדבר בשפה שהוא מכיר! צריכים להודיע לו על עונש קטלני מן שמים!

כך בעניינו, כל ההסברים והנימוקים והטענות שאנו מציעים אותם לשכינינו הטרוריסטים, הם לשוא. הם נרתעים רק ע"י שפת הכת. אילו ירגישו על בשרם נחת כוחו של צה"ל, ויהיו להם הרבה אבדות בנפש ומצוקה אמתית, היו חדלים ממעשיהם הנוראים. "**בְּדַבְרֵיִם** [=בדיבורים] **לא יִוָּסֵר עֲבֹד**" (משלי כט, יט). אזניהם סתומות, וְשִׁיכְלָם אטום. חבל שהממשלה הנוכחית לא למדה דברי **אור החיים, המלבי"ם ור"י אברבנאל** על הצורך של נקמה לשם הרתעה עתידית. חולשת הממשלה והתרפסותה רק מזמינות טרור נוסף מצד הבריונים הערבים.

על הרבנים להפיץ בעם מה היא דעת התורה. כך תהיה לנו ישועה.